

Kwaliteitszorg en freinetonderwijs.

In het freinetonderwijs krijgen kinderen de gelegenheid hun persoonlijke ervaringen in te brengen, te uiten op een van de vele manieren die de mens daarvoor heeft, en te verdiepen, te onderzoeken op achtergrond, gemeenschappelijkheid...

Een voorbeeld

In de kring heeft een kind poppenkleertjes mee die ze zelf genaaid heeft. Er ontstaat een gesprek over 'zelf iets maken'. Zoveel kinderen willen daar iets over vertellen; niet iedereen kan aan de beurt komen. De leerkracht suggereert degene die niet aan de beurt kwamen, er een tekst over te schrijven. Nikkie schrijft dan de volgende tekst: Mijn kleine beertje staat op de kast in de keuken. Ik speel er soms mee en soms ga ik spelen dat hij mij redt. Ik heb hem zelf gemaakt van klei. Toen was hij nog zacht en toen ik hem in de oven had gezet, toen was hij hard. Ik vind hem mooi omdat ik hem zelf heb gemaakt. Bij het voorlezen van de tekst komen er een heleboel vragen over hoe ze hem gemaakt heeft, hoe die er precies uitziet en hoe ze speelt dat hij haar redt. Nikkies tekst wordt gekozen om besproken en gedrukt te worden. Ze neemt haar beertje mee naar school en ook andere kinderen nemen dan dingen mee die ze thuis zelf gemaakt hebben.

Waarde

Me dunkt dat het geen gewaagde stelling is om te beweren dat kinderen die geleerd hebben zich op allerlei manieren te uiten, meer kans hebben op te groeien tot een evenwichtige persoonlijkheid dan kinderen die niet in die mate uitgenodigd worden tot expressie. Daarnaast leren kinderen dat hun eigen ervaringen waarde hebben (dat beertje is dus niet gek), dat je over die ervaringen zinvol kan communiceren met klasgenoten en anderen (de gedrukte tekst gaat ook naar correspondentieklas), dat je die ervaringen kunt uittillen boven het alledaagse (het beertje op een mooi ingerichte kijktafel, een tekst in een mooi album) en dat je die ervaringen kunt verbreden en verdiepen (bv. teksten over kinderfantasieën lezen, of van verschillende soorten klei beesten maken).

Aandachtspunten

*We moeten vooral niet denken dat kinderen van nature over alle expressietechnieken beschikken die de mensheid in de loop van de jaren heeft opgebouwd. Het is beslist nodig dat kinderen bepaalde technieken aangereikt krijgen, goed leren kijken naar hun eigen en elkaars producten, leren creaties zo te becommentariëren dat ze nu of een volgende keer nog beter, overtuigender kunnen worden en in contact komen met kunstenaars en hun creaties. Op dit punt is het Franse tijdschrift 'Creations' een lichtend voorbeeld waarin prachtige creaties van kinderen uit freinetgroepen staan en verslagen van ontmoetingen met kunstenaars.

*Zoals veel dingen moet teksten schrijven geen oefje of routine worden (ik ben bij oma geweest; ik ben Zondag naar het strand geweest; ik ben jarig geweest; ik zou haast zeggen: en dat was heel leuk). Het kind schrijft omdat dat nu eenmaal in een freinetgroep zo hoort. Als je maar schrijft, dan ben je

gelegitimeerd. Misschien moet je dan zelfs wel een tijdje aan kinderen verbieden teksten te schrijven om dan te zien welke teksten er, in dit geval tegen de verdrinking in, als echte expressie opbloeien; we moeten manieren ontwikkelen om een korpus van 1 kind, van een klas, te bestuderen op wat erin tot uitdrukking komt en welke middelen benut worden. Het wordt tijd dat er een brochure geschreven wordt waarin de teksten van een of van enkele kinderen besproken worden door enkele ervaren docenten en taaldrukkers.

In het freinetonderwijs leren kinderen samen werken aan taken die uit het leven in de groep ontsproten zijn, leren ze plannen, voortgangsbepalingen nemen....

Voorbeeld

Taeke heeft met St. Maarten een tol gekregen. Bij het laten zien in de kring blijkt dat de tol slecht draait. Wat gelach, verder niks. De leerkracht vraagt Taeke het nog eens te doen. Zelfde resultaat. De leerkracht vraagt waarom ie het zo slecht doet. Nu komen er allerlei hypothesen los: de vloer, stompe punt... Afgesproken wordt dat Taeke en Gerben zullen gaan onderzoeken of de tol beter draait op zeil of op vloerbedekking. Ze bedenken hoe ze de andere variabelen constant kunnen houden (het aantal wikkelingen van het touwtje bv.) en gaan gewapend met chronometer en notitieblok aan de slag. Een week later presenteren ze het resultaat.

Waarde

Werk dat op deze manier ontstaat uit inbreng van de kinderen, interactie tussen kinderen onderling en tussen kinderen en de leerkracht en dat bovendien bijdraagt aan de vorming van begrippen bij kinderen (in dit geval over wrijving) en dat bezinning op wetenschappelijk onderzoek uitlokt, dat door de kinderen zelf gekozen wordt dat werk mag met recht zinvol heten en de ervaring met dat werk buiten gewoon persoonlijkheidsvormend, bovendien een aardige garantie voor een houding van permanent leren.

Aandachtspunten

“Uit het leven van de groep ontsproten”, dat klinkt zo prachtig, maar je kunt er nog erg veel kanten mee op. Soms zie je dat freinet-technieken ingezet worden als kanaaltjes om het leven van de groep in goede banen te leiden, maar dat daarmee het bruisende, het sprankelende uit het water wordt gehaald. Bv. studies worden normaal gesproken geboren in het gezond nieuwsgierige, kritisch waarnemen van de dingen en verschijnselen om je heen. Maar soms zie je dat kinderen een studie kiezen zoals kinderen op andere scholen een onderwerp voor een spreekbeurt kiezen: ik zag laatst op tv. iets over... vult u maar in; daar wil ik het wel eens over hebben. Dat is nieuwsgierigheid; dat is niet de kwaliteit die wij in het freinetonderwijs zoeken. En ook al is de geboorte van het werk volgens onze kwaliteitsnormen verlopen, dan nog zijn we er niet. Dat toont het voorbeeld van een Utrechtse jongen aan:

Pieter wilde in het kader van een onderzoeksproject weten wat de herkomst was van een plaatje dat een klasgenoot op het schoolplein had gevonden; er stond een stempel op met 1942. Na een uitgebreid onderzoek spreekt uiteindelijk de elfde voorbijganger die hij op een dag ondervraagt, het verlossende woord: het

plaatje is van een isolatiewand in een radio tussen 2 spanningen van 177 Volt. Pieter dolblij.

Laat ik het nu niet hebben over allerlei toevallige sprongen in zijn onderzoek, laten we ons richten op de kwaliteit van het antwoord waar hij dolblij over was. Ik word razend benieuwd naar de 11e mevrouw of meneer. Hoe weet die er zoveel vanaf? En vooral: wat kan die er nog meer over vertellen? Wat zijn dat voor spanningen van 177 Volt.? Waarom moesten die van elkaar geïsoleerd worden? Waarom nam men daar juist bakeliet voor? Waar werd dat nog meer voor gebruikt? En nog iets anders: duidt 1942 erop dat de radio toen gemaakt is? Waar dan? En wie hebben er toen, misschien ook wel in geïsoleerde spanning, naar geluisterd? Zonder een leerkracht die problematiseert, zonder een groep die doorvraagt, loopt het onderzoek van de kinderen gevaar te verworden tot een evengoed spannende jacht op oppervlakkige feiten. Die kwaliteit streven we in het freinetonderwijs niet na.

In het freinetonderwijs leren kinderen samenwerken, het leven in een groep op democratische wijze vormgeven...

Voorbeeld

Bij de gymles is er steeds ruzie als kinderen bij toestellen moeten rouleren: wie mag er voorop? Murette dient daar een klacht over in, want ze vindt die ruzie niet leuk en teveel tijd kosten. Bij de bespreking van de klacht blijkt dat veel kinderen er zo over denken en er worden suggesties gedaan om de situatie te verbeteren. Lennart zegt: ik weet het; we doen zo dat de derde de tweede wordt en de tweede dan vooraan. Als iedereen de suggestie begrijpt, wordt afgesproken het zo eens te proberen. Bij de nabespreking aan het eind van de dag blijkt dat er geen ruzie was, en zelfs het nu optredend punt dat sommige kinderen nu twee keer voorop kwamen omdat alles zo snel ging, blijkt niet onoverkomelijk.

Waarde

Kinderen oefenen met allerlei democratische principes, leren wat het betekent om lid te zijn van een coöperatieve groep, niet alleen maar doen waar je zelf zin in hebt, maar ook om anderen denken, een stapje terug doen.

Aandachtspunten

*Hoe maak je van een groep een echte coöperatie, in een tijd waarin het onderwijs niet individueel genoeg kan? Een echte coöperatie vormen hangt samen met de organisatie en bespreking van het werk, ook met het samen genieten van producten uit de klas, met het gezamenlijk zorgen voor de werk- en leefruimte, met het gezamenlijk vast- en bijstellen van leefregels, met de gezamenlijke planning van ook individueel en subgroepwerk, maar ook met het economisch beheer van de middelen in een groep, uit een school budget of anderszins, kan verwerven. Een klassekas is er niet alleen omdat je er zo prachtig levend mee kan rekenen, maar vooral omdat het hebben van een kas kinderen stimuleert kritisch na te denken over de productie en consumptie van hun coöperatieve groep.

*Er zou gemakkelijk het misverstand kunnen ontstaan dat we in het freinetonderwijs de kinderen voorbereiden op deelname aan de vergader- en praatcultuur die ons land zo kenmerkt. Het kan zo makkelijk uit de hand lopen:

we moeten het hier nog over hebben; dit moet nog besproken, dat moet nog geregeld. De echte freinetcultuur is er toch meer een van: geen woorden maar daden, en dat doet mij als Rotterdammer deugd. Overigens geen daden zonder reflectie, nee, nee, meer overleg dan je de laatste weken bij Feijenoord ziet, maar zeker niet alsmat praten en de lekkere babbelaars alle ruimte geven en ondertussen niets veranderen. Kijk maar naar het voorbeeld van de klacht van Murette: bespreken, de op het oog beste suggestie kiezen, uitproberen en terugkijken. Van een bespreking in een freinetgroep, of het nu om een klacht of een verhaal of een studierepresentatie gaat, moeten de vlammen afspatten. En als dat ontbreekt, dan kan de leerkracht twee dingen doen: een vlammetje erbij houden, confronteren dus, of de zaak kort houden en overgaan tot de meer zinvolle orde van de dag.

In het freinetonderwijs leren kinderen al werkend de symboolsystemen die onze cultuur kenmerken...

Voorbeeld

Er is op school een skateboard-rage; de leerkracht overweegt een skateboard aan te schaffen voor school, maar welke? De leerkracht legt de kinderen een vijf stappenmodel voor: hoe gaan we onderzoeken? Keuze van manier van onderzoek; uitvoeren van onderzoek op de gekozen manier; rangorde vaststellen; keuze van aanschaf. Met veel enthousiasme worden de stappen doorlopen, waarbij de leerkracht steeds de resultaten van elke stap zo samenvat dat de klas gezamenlijk de volgende stap kan zetten. Het grote onderzoek levert een woud van testresultaten van 16 planken op. Kies dan maar eens de beste. Dat vergt een rekenkundige bewerking met bepaling van de gemiddelde score per plank. En dan kan er na een week van zorgvuldig onderzoek het skateboard voor school, zeker tot grote blijdschap van de kinderen die er thuis geen hebben, verantwoord aangeschaft worden.

Waarde

Kinderen leren in het freinetonderwijs hun eigen werkelijkheid beheersen met behulp van systemen als de wathematiek; ze leren die systemen niet omdat die nu eenmaal bij de grote-mensen-wereld horen, nee, ze leren ze omdat ze ze in hun werk, nodig hebben. De kinderen leren die systemen ook niet voor een vaag gebruik later-als-je-groot-bent, nee, ze gebruiken en verkennen ze volop, dagelijks.

Aandachtspunten

Al werkend leren, het lijkt het leerlingswezen wel. Maar ook daar moet je oefenen. Oefenen enerzijds door veel doen en daarop reflecteren, anderzijds ook door gerichte oefenstof. En daar zit hem soms de moeilijkheid, want niet alle kinderen zijn op hetzelfde moment toe aan dezelfde oefenstof, niet alle kinderen hebben ook evenveel oefenstof nodig. Je zou de beschikking willen hebben over gemoduleerde oefenstof (want ook dat is modern) die kinderen in hoge mate zelfstandig door kunnen werken en die liefst ook nog refereert aan voor kinderen reële contexten. En op die momenten kijken we altijd jaloers naar Frankrijk, waar ze daar bakken vol van hebben. Wat zouden we graag in een nieuw project met

het slo het terrein van het levend rekenen aanpakken en daarin o.a. een flinke aanzet geven tot zo'n materiaalontwikkeling.

Overigens, in de basiseducatie is er een computerprogramma ontwikkeld, een klankbord, waarin docenten zelf teksten van cursisten kunnen invoeren, gewoon getypt maar ook gesproken, waarmee cursisten dan zelfstandig allerlei oefeningen kunnen doen en steeds met de combinatie van beeld en geluid werken. Uit deze 125 mensen moet toch een werkgroepje te vormen zijn dat de inzetbaarheid van dit programma eens gaat onderzoeken?

Kwaliteitsbewaking

*De groep is van essentieel belang voor de kwaliteitsbewaking, er ontstaan in een groep duidelijke normen over wat goed en minder goed werk is, die kinderen ook nog eens gedifferentieerd toe kunnen passen, met een grote gevoeligheid voor ieders mogelijkheden en grenzen. Niet om elkaar op onvolkomenheden te wijzen, maar om voortdurend haalbare uitdagingen te stellen, om te inspireren tot een geslaagde poging.

*In het freinetonderwijs bestaat een systeem van brevetten: een manier om samen met de kinderen te registreren welke vaardigheden ze al ontwikkeld hebben. Bv. Het brevet 'interviewen' lopend van:

*Ik kan een schema maken van wat ik wil weten tot;

*Ik kan monteren (een nieuw, ingekort bandje maken over het interview). Het meesterstuk

*De rol van de leerkracht, la part du maître, kan niet genoeg benadrukt worden. Waar bestaat die rol uit? In ieder geval uit problematiseren van ingebrachte ervaringen, overigens niet alleen naar de zakelijke kant maar ook achter de gevoelens achter de ervaring, uit de bewaking van de toepassing van kwaliteitsnormen met recht doen aan verschillen tussen kinderen, uit ervoor zorgen dat er echt antwoorden komen op vragen die leven en uit het uitdagen van kinderen tot stapje verder.

*Kunnen mensen na dit verhaal nog blijmoedig denken: ja, freinetwerker, dat wil ik wel worden!? Wat moet je een boel in de vingers hebben! En wat zou het een misverstand zijn om te denken dat je dat in een klap moet of krijgt!

Freinetwerkers scholen zich voortdurend bij en verhogen zo de kwaliteit van hun onderwijs in het algemeen. Hoe? Ik mag daar nog niet teveel van verklappen want Lucia Boland gaat daar straks over vertellen.

Ik hoop dat ik u heb laten zien dat er in het freinetonderwijs heel wat meer kwaliteit zit dan de Commissie Evaluatie Basisonderwijs met haar instrumentarium heeft kunnen meten. En ik hoop ook een aantal prikkels te hebben gegeven om die kwaliteit in de komende jaren nog verder te verhogen.

Nico 't Hooft